Obehöriga transaktioner. En konsument, som i samband med ett bedrägeri inte har skyddat sina personliga koder, anses ha agerat grovt oaktsamt (men inte särskilt klandervärt) och ska därför stå för endast en del av förlusten.

Beslut 2022-11-09; 2021-12666

MA begärde ersättning med 960 000 kr.

I sin anmälan till nämnden uppgav hon följande. Den 16 februari 2021 blev hon uppringd av en man, FB, som sade sig ringa från banken. Mannen ville skydda hennes och hennes sambos tillgångar och uppgav att det hade varit konstig aktivitet på deras konton eftersom någon försökt ta ut 25 000 kr i Belgien. Hon och hennes sambo pratade på högtalartelefon med mannen och han fick dem att godkänna olika koder på sina bankdosor. De skulle hjälpa till genom att logga in mannen via sina bankdosor.

När de sedan loggade in på banken såg de att det var minus på bådas sparkonton. Mannen var kvar på telefonen och de ifrågasatte vad som hänt. Mannen uppgav att han hade ”spärrat” alla deras pengar men att de skulle få tillbaka dem dagen efter då det hade bokats in ett möte på bankens kontor i Västerås. Hon vill att banken återbetalar beloppet eftersom det borde ha kontrollerats innan överföringen gjordes på grund av storleken. Beloppsgränsen vid tillfället var 100 000–150 000 kr.

Banken motsatte sig kravet.

I sitt svar till nämnden uppgav banken följande. MA:s personliga säkerhetsdosa har använts för att genomföra inloggningar på hennes internetbank, för att signera ett nytt mottagarkonto och för att signera den reklamerade transaktionen. MA har hela tiden haft säkerhetsdosan i sitt förvar.

MA har blivit lurad att lämna ut svarskoder från sin personliga säkerhetsdosa. Hon har inte samtyckt till de transaktioner som därefter genomförts varför de bör bedömas som obehöriga.

Enligt bankens Villkor för Internet- och Telefontjänst privat, punkten 11, förbinder sig kunden att inte avslöja kod/lösenord för någon. Av bankens Villkor för Privatkonto, punkten 9.3 Meddelande om obehörig användning och säkerhetsrisker, framgår att banken aldrig efterfrågar uppgifter om kontonummer, CVV-kod, pinkoder eller liknande.

Efter att ha blivit uppringd av en okänd person har MA, i strid med lagen (2010:751) om betaltjänster och gällande allmänna villkor, lämnat ut sammanlagt tre svarskoder från sin personliga säkerhetsdosa och på så sätt låtit bedragaren logga in sig på internetbanken. Någon kontroll av vem den okände personen var gjordes inte. Sambon som medlyssnade på samtalet via telefonens högtalare hade kunnat kontrollera uppringarens namn och då sett att FB är koncernchef på ett försäkringsbolag och inte rådgivare på banken. MA funderade inte heller på varför en banktjänsteman skulle be sina kunder att i strid med allmänna villkor och lagen lämna ut svarskoder för att spärra kort och konto när det är banken som äger systemen och själv kan spärra konton utan sina kunders medverkan.

MA medger att hon lämnat ut svarskoder och att hennes sambo blivit misstänksam när han loggade in på ett konto och såg att pengar försvann. Hon anser dock att banken, trots att det är hon själv som lämnat ut svarskoder, ska återbetala beloppet då transaktionen skulle ha kontrollerats före överföringen på grund av beloppets storlek. Banken kontrollerade mottagarkontot enligt gällande regelverk och då samtliga steg, inloggning, signering av mottagarkonto samt signering av överföringen

gjorts med MA personliga säkerhetsdosa på avtalat sätt hade banken inga skäl att ifrågasätta överföringen.

MA har agerat på ett sätt som varit inte bara grovt oaktsamt utan också särskilt klandervärt och bör därmed själv ansvara för det reklamerade beloppet.

Allmänna reklamationsnämnden gjorde följande bedömning.

Allmänt om regleringen

I lagen om betaltjänster finns regler om obehöriga transaktioner (se 5 a kap.). Huvudregeln är att kontohavarens betaltjänstleverantör (banken) ska återställa kontot till den ställning som det skulle ha haft om den obehöriga transaktionen inte hade genomförts. Som utgångspunkt ska konsumenten alltså inte svara för någon del. Från denna regel finns emellertid vissa undantag. Undantagen hänger samman med att användaren är skyldig att skydda sina personliga behörighetsfunktioner, t.ex. koder, som är knutna till ett betalningsinstrument, t.ex. ett kreditkort, ett BankID eller en bankdosa. Kontohavaren är även skyldig att snarast anmäla till betaltjänstleverantören när kontohavaren känner till att betalningsinstrumentet har kommit bort eller obehörigen använts och att i övrigt följa de villkor som gäller för användning av betalningsinstrumentet enligt avtalet.

Kontohavaren ansvarar för hela beloppet, om han eller hon har agerat särskilt klandervärt. Ifall kontohavaren i stället har agerat grovt oaktsamt är ansvaret begränsat till 12 000 kr, om innehavaren är en konsument. Om kontohavaren varken har agerat särskilt klandervärt eller grovt oaktsamt, är ansvaret begränsat till 400 kr under förutsättning att de obehöriga transaktionerna har kunnat genomföras till följd av att kontohavaren inte har skyddat sin personliga behörighetsfunktion.

Som framgår är dessa regler tillämpliga när det handlar om transaktioner som är obehöriga i lagens mening. För att så ska anses vara fallet krävs att transaktionen har genomförts utan samtycke från kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontot. Så kan fallet vara när kontohavaren förmås att genomföra en transaktion utan att förstå innebörden av detta.

Närmare om ansvarsgraderna

Om transaktionen är obehörig, ska kontohavaren själv svara för den ekonomiska förlusten under vissa förutsättningar. Det kräver bl.a. ett agerande som är grovt oaktsamt eller särskilt klandervärt. I fall av grov oaktsamhet är dock ansvaret, som tidigare framgått, begränsat till 12 000 kr om kontohavaren är konsument.

För att kontohavaren ska anses ha agerat grovt oaktsamt krävs att det är fråga om ett markant avsteg från normal aktsamhet och att agerandet därmed har varit obetänksamt i sådan grad att det inte kan ursäktas (se prop. 2009/10:122 s. 27).

Särskilt klandervärt får agerandet anses vara först vid kvalificerade former av grov oaktsamhet. Agerandet ska alltså vara allvarligare än ett markant avsteg från normal aktsamhet. Det ska närmast röra sig om fall där kontohavaren genom sitt handlande får anses ha varit likgiltig till risken för obehöriga transaktioner. I lagens förarbeten sägs att det obegränsade ansvaret tar sikte på situationer där konsumenten har agerat så pass klandervärt att det skulle vara stötande att banken behövde stå för någon del av beloppet (se prop. 2009/10:122 s. 29).

Det är banken som har bevisbördan för dessa omständigheter.

Ansvarsgraden får avgöras efter en nyanserad helhetsbedömning av omständigheterna i varje enskilt fall. I situationer där kontohavaren har låtit bli att skydda sina personliga behörighetsfunktioner i samband med ett bedrägeri bör särskilt avseende fästas vid vad kontohavaren har insett eller borde ha insett i fråga om risken för att funktionerna skulle användas för de obehöriga transaktioner som har ägt rum.

Agerandet får i regel anses särskilt klandervärt i fall där kontohavaren lämnar ut sina personliga behörighetsfunktioner till någon och samtidigt dels är medveten om att det rör sig om en obehörig person, dels inser eller har anledning att misstänka att det föreligger en betydande eller närliggande risk för att handlandet kan medföra en förlust. Ett obegränsat ansvar får även anses föreligga i situationer där kontohavaren faktiskt insåg att det fanns en risk för en obehörig transaktion men ändå lät bli att skydda sina personliga behörighetsfunktioner (se rättsfallet NJA 2022 s. 522 ”BankID-bedrägeriet”).

Om något av dessa kriterier är uppfyllt, får kontohavaren normalt sett anses ha varit likgiltig till risken för de obehöriga transaktionerna och agerandet får därmed bedömas som särskilt klandervärt såvida inte tungt vägande motstående intressen föranleder att det ändå inte kan anses vara stötande att kontohavaren inte ansvarar för förlusten i dess helhet.

I fall där kontohavaren inte har varit likgiltig till risken för de obehöriga transaktionerna, t.ex. för att han eller hon inte insåg ens att det fanns en risk för en sådan transaktion, kan agerandet i allmänhet inte bedömas som särskilt klandervärt. Men om kontohavaren har haft anledning att räkna med risken för en obehörig transaktion, kan agerandet anses ha varit grovt oaktsamt.

I den situationen, dvs. vid bedömningen av om kontohavaren kan anses ha agerat grovt oaktsamt, måste man beakta vad han eller hon hade kunnat göra för att komma till insikt om hur det faktiskt förhöll sig och ta ställning till om det kan begäras att han eller hon gör detta. I det sammanhanget kan många olika faktorer få betydelse. Bland dessa ingår individuella faktorer såsom ålder, erfarenhet, fysiska egenskaper och stresstolerans. Det får även betydelse hur förslaget bedrägeriet har varit och hur pressande eller brådskande situationen har varit eller uppfattats. Här bör hänsyn tas till hur bedragaren har framstått, om personen har varit förtroendeingivande eller om det i stället har funnits förhållanden som normalt sett bör ge anledning till misstanke. Hänsyn ska även tas till karaktären av de uppgifter som lämnas ut och det sätt på vilket detta har skett.

Faktorer av det här slaget påverkar både kontohavarens möjligheter att ta reda på om det finns en risk för obehöriga transaktioner och vad som kan krävas av honom eller henne i det avseendet. Ytterst får dessa och andra liknande omständigheter vägas samman för att avgöra om kontohavaren kan klandras för att inte ha skaffat sig kunskap om hur det förhöll sig. Om så är fallet, kan agerandet anses ha varit grovt oaktsamt under förutsättning att underlåtenheten dessutom kan anses utgöra ett mycket tydligt avsteg från normal aktsamhet och inte är en följd av exempelvis ett inte särskilt allvarligt fall av obetänksamhet, slarv, oförstånd eller godtrogenhet.

Nämndens bedömning

Av utredningen i ärendet framgår att MA blev uppringd av en person som felaktigt utgav sig för att företräda hennes bank. Det framgår att bedragaren förmådde henne att lämna ut svarskoder från sin personliga säkerhetsdosa och att han på det sättet kunde genomföra den aktuella transaktionen. Det

står alltså klart att MA inte har skyddat de personliga behörighetsfunktioner som har varit knutna till hennes säkerhetsdosa och att transaktionen kunde genomföras till följd av denna underlåtenhet.

Det är även utrett att bedragaren genomförde transaktionen utan att MA hade samtyckt till detta. Det rör sig alltså om en obehörig transaktion.

Frågan är härefter om MA:s underlåtenhet att skydda svarskoderna har varit särskilt klandervärd eller grovt oaktsam.

Utredningen visar inte annat än att MA trodde att hon lämnade koderna till en företrädare för banken och att denna person var behörig att använda svarskoderna. Hon har alltså inte avsiktligt överlämnat svarskoderna till en obehörig person.

Det framgår att MA lämnade ut koderna för att hon blev lurad att tro att någon hade försökt ta ut pengar och att utlämnandet var nödvändigt för att skydda hennes tillgångar. Det har inte kommit fram något som talar för att hon då insåg att det fanns en risk för att personen skulle genomföra de transaktioner som kom att ske. Hon kan därmed inte anses ha varit likgiltig till risken för obehöriga transaktioner. Slutsatsen blir därför att hon inte kan anses ha agerat särskilt klandervärt. Hon ansvarar således inte för hela förlusten.

Frågan blir då om MA:s agerande ska bedömas som grovt oaktsamt.

Det får normalt anses förenat med tydliga risker att överlämna koder till någon annan och utan möjlighet att kontrollera hur koderna används eller sprids. Därför får det i regel krävas att man ifrågasätter behovet av att överlämna koder på det sätt som har skett och att man gör vad man kan för att kontrollera vem man överlämnar koderna till i en situation som denna. Detta gäller även om man har uppfattat förhållandena som pressande och oavsett om det har saknats särskilda skäl att ifrågasätta bedragarens uppgifter.

Genom att muntligen lämna ut koderna får MA på ett mycket tydligt sätt anses ha avvikit från den aktsamhet som rimligen kan krävas av henne. Hon har således genom grov oaktsamhet försummat skyldigheten att skydda sin personliga behörighetsfunktion.

MA:s ansvar är alltså begränsat till 12 000 kr. Med avdrag för detta belopp ska därför banken rekommenderas att ersätta den förlust som den obehöriga transaktionen har orsakat henne.

Skiljaktig mening

Två ledamöter är skiljaktiga i fråga om nämndens bedömning och anförde följande.

Högsta domstolen har tagit ställning till vad som utgör särskilt klandervärt respektive grovt oaktsamt handlande i en dom om betalningsansvaret vid obehöriga transaktioner där konsumenten hade lämnat ut svarskoder från sin bankdosa till en bedragare (NJA 2022 s. 522).

Högsta domstolen konstaterade att agerandet får anses vara särskilt klandervärt om konsumenten med avsikt har överlämnat personliga behörighetsfunktioner, t.ex. inloggningsuppgifter till BankID eller koder till en bankdosa, till en obehörig person

och då insåg eller hade anledning att misstänka att det förelåg en betydande eller närliggande risk för att hans eller hennes handlande kunde medföra en förlust (p. 26).

Utöver dessa fall får det anses vara särskilt klandervärt när konsumenten – även om han eller hon inte avsiktligen överlämnade en personlig behörighetsfunktion till någon obehörig – var likgiltig till risken för obehöriga transaktioner. Ett särskilt klandervärt agerande föreligger alltså om konsumenten var medveten om, dvs. faktiskt insåg, att det fanns en risk för en obehörig transaktion men ändå agerade på ett sätt som innebar ett brott mot 5 kap. 6 § betaltjänstlagen.

Vid denna bedömning får det särskild betydelse till vem han eller hon uppfattade att den personliga behörighetsfunktionen lämnades ut (p. 27).

Högsta domstolen uttalade vidare att bedömningen av om en konsument har agerat särskilt klandervärt ska i princip göras objektiverat, dvs. utifrån hur en konsument av motsvarande slag i samma situation typiskt sett skulle ha agerat. Vid bedömningen av ett eventuellt ansvar när konsumenten i samband med ett bedrägeri inte har skyddat sina personliga behörighetsfunktioner knutna till betalningsinstrumentet finns det anledning att fästa särskild vikt vid vissa faktorer. Bland dessa ingår den miljö och situation som konsumenten befann sig i samt hans eller hennes möjlighet att skydda sig mot en obehörig transaktion. Konsumentens ålder och erfarenhet kan vara av betydelse. Vidare bör hänsyn tas till hur förslaget bedrägeriet har varit och till vad konsumenten förstått eller borde ha förstått om de uppgifter som lämnades ut och de möjliga konsekvenserna av att de lämnades ut (p. 28).

Det är betaltjänstleverantören som har bevisbördan för att konsumenten har handlat särskilt klandervärt.

Av utredningen i ärendet framgår att MA blev lurad att lämna ut tre svarskoder från sin säkerhetsdosa till ”en eller flera personer” som påstod sig ringa från vad vi uppfattat som hennes bank. Hon ska även ha mottagit flera e-postmeddelanden från de som kontaktade henne per telefon. Med hjälp av svarskoderna kunde bedragaren logga in på hennes internetbank, registrera och godkänna en ny överföringsmottagare och ett överföringsuppdrag från hennes konto.

Det är utrett att bedragaren genomförde transaktionen utan att MA hade samtyckt till detta. Det rör sig alltså om en obehörig transaktion.

Frågan är härefter om MA:s utlämnande av svarskoder till bedragaren per telefon i den aktuella situationen inneburit att hon åsidosatt sin skyldighet att skydda sina personliga behörighetsfunktioner genom grov oaktsamhet och om hon dessutom handlat särskilt klandervärt.

Vi konstaterar inledningsvis att det strider mot bankens villkor att lämna ut personliga behörighetsfunktioner i form av personliga koder på det sätt som skett i ärendet. Motsvarande villkor förekommer hos praktiskt taget alla svenska banker. Mot denna bakgrund får det anses vara allmänt känt att en bankkund inte får lämna ut sina personliga koder till någon. I detta fall har banken även framfört att det i bankens kontovillkor anges att banken aldrig efterfrågar uppgifter om koder.

Varje muntligt utlämnade av personliga behörighetsfunktioner innebär alltså, objektivt sett, ett utlämnade till en obehörig person.

Att lämna ut koder till en obehörig person ”med avsikt” får anses innebära ett utlämnande med insikt om att det sker till en obehörig person.

I sammanhanget bör beaktas att det numera är mycket vanligt med bedrägeriförsök där kunden kontaktas av en bedragare som försöker lura kunden att lämna ut personliga koder för att t.ex. spärra konton och kort eller på annat sätt skydda kundens tillgångar. Detta har uppmärksammats vid ett stort antal tillfällen i media.

Personliga koder som genereras från bankdosor används för att godkänna betalningar och andra digitala rättshandlingar mot banken. En kund som brukar genomföra betalningar med bankdosa vet därför typiskt sett att det finns en risk för en obehörig transaktion om dessa koder lämnas ut till en okänd person.

Mot denna bakgrund får bankkunder i allmänhet anses känna till att personliga koder inte får lämnas ut.

Vid den objektiverade bedömning som ska göras av kundens agerande och insikt i det enskilda fallet ska särskilt avseende fästas vid de faktorer som framgår av p. 28 i domskälen i rättsfallet NJA 2022 s. 522.

MA:s beskrivning av hur händelsen gått till är påfallande knapphändig och mager. Det går inte att bilda sig en ordentlig uppfattning av händelsen utifrån MA:s uppgifter i ärendet.

MA har inte påstått att hon gjorde några försök att ta reda på vem eller vilka hon talade med eller hur hon uppfattade dessa personer. Hon har inte ens påstått att hon ställde kontrollfrågor till bedragarna för att ta reda på varför det var nödvändigt att lämna ut svarskoder från bankdosan tre gånger för att skydda hennes tillgångar (jfr t.ex. p. 32-33 i domskälen i rättsfallet NJA 2022 s. 522). Ingenting tyder på att hon inte kände till hur bankdosan fungerar och vad koderna används till. Enligt hennes egna uppgifter fick hon e-postmeddelanden från bedragarna men hon har inte uppgett något om mailens utformning eller innehåll till ledning för bedömningen av vad hon insett om bedrägeriet.

Utredningen visar att det inte var fråga om ett förslaget bedrägeri.

Det finns inte något annat i utredningen som tyder på att MA inte insåg att hon lämnade ut sina personliga behörighetsfunktioner till en person som inte var behörig att använda dem. Vid en samlad bedömning får det därför anses bevisat att det var fråga om ett avsiktligt utlämnade av koderna till en obehörig person.

Det får även anses bevisat att MA hade anledning att misstänka att det fanns en risk för obehöriga transaktioner när hon lämnade ut sina svarskoder på begäran av en för henne okänd person.

Det har alltså varit fråga om ett sådant agerande som krävs för att MA ska anses ha handlat särskilt klandervärt. Hennes yrkande ska därför avslås.